

» Алгандын бермеги бар

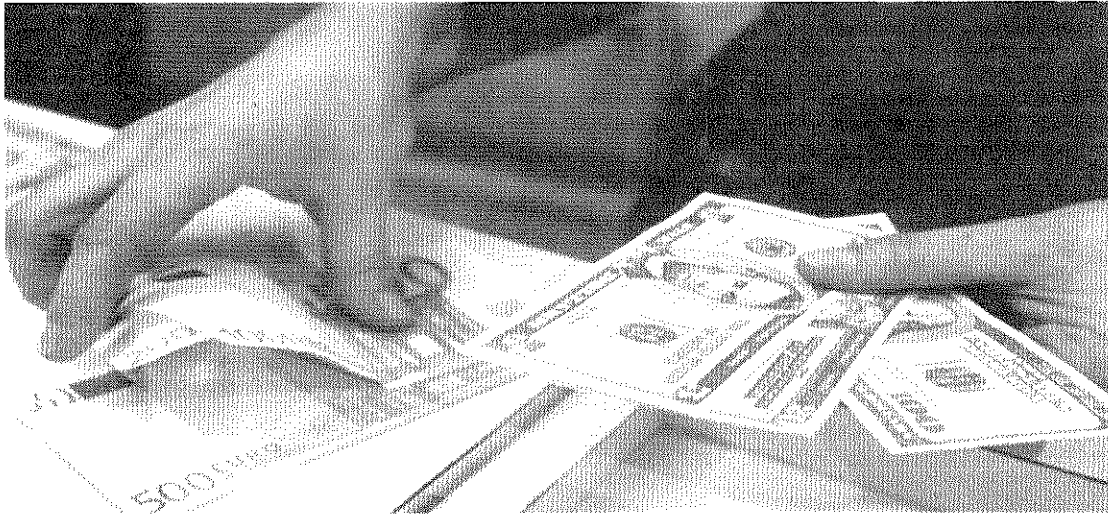
КРЕДИТ ЖАНА ЖООПКЕРЧИЛИК

Акыркы убактарда банк системасында проблемалуу карыз алуучулардын көбөйүү тенденциясы пайда болууда. Албетте бул көйгөйдүн келип чыгышынын 2010-жылдагы апрель ынкылабы жана ушул эле жылы болуп өткөн түштүктөгү каргашалуу окуялар өз таасирин тийгизбей койгон жок. Бүгүнкү күндө ар кайсы мамлекеттик органдарга кайрылып, орун алган проблемасын чечип алуу максатын көздөгөн карызгерлерди эки категорияга бөлүүгө болот. Биринчиси, 2010-жылдын апрель айындагы ынкылапка жана июнь айларындагы каргашалуу окуяларга байланыштуу финансы-кредит мекемелери (КФМ) алдында милдеттенмелерин аткара албай калышкан карызгерлер. Экинчиси, финансылык абалынын начарлашынан улам, кредит мекемелеринин алдында милдеттенмелерин аткара албай калышкан проблемалуу карызгерлер.

Банк системасында пайда болгон бул көйгөйдү КРнын Улуттук Банкы көңүл борборунан четте калтырбастан, жалпы коомчулукка массалык маалымат каражаттары аркылуу түшүндүрмө берип коюу максатында өткөн жума күнү пресс-конференция өткөрдү.

Пресс-конференцияда жогоруда айтылган проблемалар боюнча Улуттук Банктын тышкы көзөмөл башкармалыгынын начальниги Ли Анжелика жана тышкы көзөмөл башкармалыгынын банктарга тышкы көзөмөл бөлүмүнүн начальниги Сейтек Чалбаев баяндама жасашты.

Биз мына ушул расмий адистердин түшүндүрмөлөрүн окурмандарга тааныштырып коюуну туура көрдүк.

ЖАПА ЧЕККЕН
КАРЫЗГЕРЛЕР
ТУУРАЛУУ
МААЛЫМАТТАР

Улуттук банк жапа чеккен карызгерлердин проблемаларын чечүү жагында туруктуу иштерди жүргүзүп, карыз алуучулар менен КФМ ортосунда түптөлгөн мамилелердин курчуп кетишине жол бербөө максатында, финансы-кредит мекемелеринин өкүлдөрү менен жолугушууларды өткөрүп, карыз алуучуларга кысым жасабастан мүмкүнчүлүккө жараша алардын кредиттерин реструктуризациялап берүүнү өтүнгөн. Мындан тышкары, ушул эле өтүнүч камтылган кат КФМдардын дарегине жөнөтүлгөн.

Бул жерде банктар жана банктык эмес кредиттик уюмдар алардын көйгөйлөрүнө түшүнүк менен мамиле кылып, жагдайга жараша кредиттерин реструктуризациялап, пайыздык чен өлчөмдөрүн өзгөртүүгө барышкан. Алардын айрымдары пайыз төлөөдөн бошотулуп, негизги сумманы төлөө шарттары алардын мүмкүнчүлүгүнө жараша макулдашылып, жаңы төлөө графиктерин түзүлгөн.

Көпчүлүк КФМдардын республиканын түштүгүндөгү өкүлчүлүктөрү 2010-жылдын июнь окуяларынан кийин карызгерлердин милдеттенмелерин өз учурунда аткара алгандыгы үчүн айыптык төлөмдөрдү/туумдарды чегеришкен эмес.

Айрым учурларда КФМлар жеңилдетилген шарттарда кошумча кредиттерди берүү аркылуу бизнести калыбына келтирүүдө жардамдарды көрсөтүшкөн. Каргашалуу окуя учурунда каза тапкан карызгерлердин кредиттерин эсептен алынып салынып, айрым мындай кредиттер боюнча каза болгондордун туугандары КФМ алдындагы алардын карызын төлөө ниетин билдиришип, төлөгөн учурларды да белгилеп кетүү зарыл.

2010-жылдын 1-декабрына карата КФМлар берген маалыматтар боюнча жапа чеккендерге берилген насыялардын жалпы саны 7 847 кредитти, ал эми суммардык карыз 1 млрд. 65 млн. сомго барабар болгон болсо, ушул жылдын 1-апрелине карата такталган маалыматтар боюнча жапа чеккен карызгерлердин калган кредиттеринин жалпы саны 193 кредитти түзүп, алардын суммардык карызы 336 млн. сом чегинде катталган.

Улуттук банк жана КФМлар тарабынан жүргүзүлгөн алгылыктуу иштерге карабастан, КФМлардын сунушуна макул болбогон айрым карыз алуучулар да кездешүүдө. Улуттук банк мындай шартта, тараптардын эке көнүшүп, алгылыктуу бир чечимге келиши максатында бир нече жолу үч тараптуу жолугушууларды өткөргөн. Ошондой болсо да, бул проблеманын чечилбей жатышынан улам, «Кыргыз банктар сою-

зу» жана МФУ ассоциациясы өз мүчөлөрүнө макулдашуу менен «Жапа чеккен карызгерлер жана күрөө коюучулардын турак жай мүлкүнөн өндүрүү жүргүзүү иштерин токтотуу үчүн мораторий жарыялоо жөнүндө» меморандумга кол коюшкан.

Бирок карызгерлер, КФМлар кол койгон бул меморандумга ишенбегендигин билдиришкендиктен Улуттук банк, Кыргыз Республикасынын Өкмөтү, «Кыргыз банктар союзу» жана МФУ ассоциациясы тарабынан Өкмөттүн тиешелүү токтом долбоору даярдалып, ал 2012-жылдын 30-апрелинде бекитилген. Бул токтомдо расмий тизмеге кирген карыз алуучулар үчүн 2014-жылдын 31-декабрына чейин мораторий жарыяланып, бардык чегерилген айыптык төлөмдөрдү алып салуу, пайыздык чендерди төмөндөтүү каралып, ошол мезгил ичинде финансы-кредит мекемелери жапа чеккен карызгерлердин жана күрөө коюучулардын турак жай мүлкүнөн өндүрүүнү жүргүзүүнү баштабай тургандыгы да белгиленген.

Ошентип, карыз алуучулардын көйгөйлүү негизги маселелерин чечилишине жетишилген.

ПРОБЛЕМАЛУУ
КАРЫЗ АЛУУЧУЛАР
БОЮНЧА МААЛЫМАТ

2011-жылы жана 2012-жылдын баш жагынан бери Улуттук банкка жана башка мамлекеттик органдарга 314 адам - проблемалуу карыз алуучу кайрылган. Улуттук банк финансы-кредит мекемесинин ар бир учур боюнча көргөн аракеттерине, алардын мыйзам талаптарына жана Улуттук банктын ченемдик актыларынын нормаларына ылайык келүүсү көз карашынан талдап-иликтөөлөрдү жүргүзгөн. Натыйжада, КФМлар тарабынан Кыргыз Республикасынын мыйзам талаптарына жана Улуттук банктын ченемдик актыларын бузууга жол берилбегендиги аныкталган. Атап айтканда:

1. КФМ менен карыз алуучулар ортосунда түзүлгөн келишимдерге (кредиттик келишим, ипотека келишими, соттук эмес тартипте өндүрүүнү жүргүзүү келишими, депозиттик келишимдер) талдап-иликтөөлөр жүргүзүлгөн. Натыйжада, алар Кыргыз Республикасынын мыйзам талаптарына ылайык келээри тастыкталып, карызгерлер бул келишимдерге өздөрү кол койгондугу аныкталган;

2. Карыз алуучулардын эсептери боюнча көчүрмөлөр иликтөөгө алынып, аларды кириш-кассалык документтер менен салыштырып текшерүүлөр жүргүзүлгөн. Алынган натыйжалар, КФМдер кредит келишимине ылайык, пайыздарды жана айыптык төлөмдөрдү шайкеш чегерилгендигин жана акча каражаттары өз учурунда чегерилип, эсептен алып салынгандыгын көрсөткөн.

Мыйзам талаптарын бузуулар жок болсо Улуттук банк ж.б. мам-

лекеттик органдардын КФМдер, карыз алуучулар жана күрөө коюучулардын өз ара мамилесине кийлигишүүгө укугу жок. Кандай болбосун кийлигишүү ачык-айкындуулук принцибинин бузулушуна алып келип, коррупциялык көрүнүш катары кабылданышы ыктымал.

Ал эми айрым бир кредитти реструктуризациялоо маселеси КФМ менен карызгер ортосунда сүйлөшүүлөрдү жүргүзүү жана эпке көнүүгө баруу тартибинде, өз алдынча чечилүүгө тийиш. Эгерде тараптар келише албаса, тиешелүү маселе мыйзам талаптарына ылайык сот тартибинде каралып, чечилиши зарыл.

Көйгөйлүү жагдайга туш болгон карызгерлердин абалын түшүнүү менен Улуттук банк КФМдерге бир нече жолу өтүнүч менен кайрылып, банкрот абалында калган карызгерлер жана күрөө коюучулар менен жолугушуп, алардын укуктары жана милдеттерин тууралуу түшүндүрмөлөрдү берген. Жагдайдан чыгуу жолун издөө максатында, карызгерлердин жана КФМ жетекчилеринин катышуусунда үч тараптуу жолугушуулар да уюштурган.

Жүргүзүлгөн иштердин натыйжасында айрым карызгерлердин проблемаларын чечүүгө жетишилди, алардын карыздары реструктуризацияланган.

Көрүлгөн чараларга карабастан, КФМ сунуштаган шарттардан ар кандай себептер менен баш тарткан айрым карыз алуучулар учурда топторго биригип, аларга карата соттук териштирүүлөрдү токтотуу, турак жайлардын ажыратылып алынышына тыюу салуу, КФМдер алдындагы алардын карыздарын мамлекеттин сатып алуусун талап кылып мамлекеттик органдарга кайрылуусун да эле улантышууда. Карызгерлердин талабы албетте, бир тараптуу мүнөзгө ээ экендигин жана мында, банктардын жана банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин кызыкчылыктары жана укуктары эске алынбай, четте калып жаткандыгын да эстен чыгарбоо зарыл.

ПРОБЛЕМАЛУУ КАРЫЗ
АЛУУЧУЛАР БОЮНЧА
КӨРҮЛГӨН ЧАРАЛАР

Банк тутумунун жана микрофинансылык уюмдардын ишинин туруктуулугун козгоонун маанилүүлүгүнөн улам, «Микрофинансылык уюмдар жөнүндө», «Кредиттик союздар жөнүндө», «Чет өлкө валютасындагы операциялар жөнүндө» мыйзамдарга өзгөртүүлөр жана толуктоолор иштелип чыккан. Аларда операцияларды жүргүзүү жагында КФМдердин мүмкүнчүлүгүн кеңейтүү, карызгерлердин укугун коргоо, рыноктук атаандаштыкты өнүктүрүү жагында мүмкүнчүлүктү кеңейтүү каралган.

Атап айтканда:
* КФМдерге уруксат берилген операциялардын тизмегин то-

луктоо;

(I) Микрофинансылык уюмдарда жана кредиттик союздарда кардарлардын эсеп ачуусуз эле Улуттук банктын лицензиясынын негизинде банк менен агенттик келишим боюнча чекене банктык кызматтарды сунуштоо;

(II) МФК үчүн чет өлкө валютасында кредиттөө жана лизинг боюнча операциялар;

(III) МФК үчүн бир карызгерге кредиттин максималдуу өлчөмүнөн ашпаган чекте гарантияларды берүү;

• лицензиялануучу ишкердик түрүнөн лизинг четтетилет;

• микрофинансылык кызматтардан пайдалануучуларды коргоо максатында;

1. МФУлар үчүн эффективдүү пайыздык чендерди жана берилген кредиттин толук наркын жарыялоо/маалымдоо талабынын киргизилиши;

2. МФУ кардарларына тиешелүү келишимди түзүп, болжолдонгон каражатты алганга чейинки аралыкта кредиттен (лизингден) баш тартуу укугу берилет, ошондой эле кредитти (лизингди) мөөнөтүнөн мурда төлөө, келишимде белгиленген мөөнөттөр боюнча төлөөгө салыштырганда, кардар үчүн алда канча пайдалуу боло тургандыгы аныкталат;

3. пайыздарды чегерүү ыкмасы, кредиттик карыздын калдыгын азайтуу максатында белгиленет;

4. индексацияланган кредиттерди берүүгө тыюу салынат (б.а. кредиттин сом түрүндөгү суммасы чет өлкө валютасынын алмашуу курсуна байланыштырылган учурда).

Бул мыйзам долбоору Өкмөттүн токтому менен жактырылып (2012-жылдын 20-апрелинде), Жогорку Кеңештин кароосуна жөнөтүлгөн.

КЫРГЫЗ
РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
УЛУТТУК БАНКЫНЫН
КӨЗӨМӨЛ
ФУНКЦИЯСЫН
АТКАРУУСУ

Улуттук банк, банктардын жана КФМдердин ишин жөнгө салуу милдетин аткарууда Кыргыз Республикасынын Конституциясына, «Кыргыз Республикасындагы банктар жана банк иши жөнүндө», «Микрофинансылык уюмдар жөнүндө», «Кредиттик союздар жөнүндө» мыйзамдарга, башка мыйзамдык актыларга жана Улуттук банктын ченемдик укуктук актыларына таянуу менен иш алып барат.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 105-беренесине ылайык, Улуттук банк республиканын банк тутумуна көзөмөлдүк жүргүзүп, өлкөнүн акча-кредит саясатын аныктайт жана жүзөгө ашырат, бирдиктүү валюта саясатын иштеп чыгат жа-

на жүргүзөт, акча белгилеринин эмиссиясын ишке ашыруунун өзгөчө укугуна ээ болуу менен банктык каржылоонун ар кандай формаларын жана принциптерин колдонуу менен иш алып барат.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын, «Улуттук банк жөнүндө», «Банктар жана банк иши жөнүндө», «Микрофинансылык уюмдар жөнүндө», «Кредиттик союздар жөнүндө» мыйзамдардын негизинде Улуттук банкка банктардын жана башка КФМдердин ишин жөнгө салуу жана көзөмөлдөө милдети жүктөлгөн. Бул функцияны аткарууда ал, кредиттерди берүү аркылуу каражаттары жайгаштырылган аманатчылардын таламдарын коргоону камсыз кылууга милдеттүү. Ошондуктан, банктардын жана КФМдердин кредиттик каражаттарынын кайтарылбай калышы, жеке адамдардын жана юридикалык жактардын депозиттерин боюнча төлөөлөрдүн жүргүзүлбөй калышына алып келет. Улуттук банк, банктар жана КФМдердин ишиндеги тобокелдиктерди чектөө, алардын финансылык туруктуулугун козгоо, аманатчылардын таламын коргоо максатында көзөмөлдүктү жүзөгө ашырат.

КРЕДИТОРЛОР МЕНЕН
КАРЫЗГЕРЛЕРДИН
ӨЗ АРА МАМИЛЕСИНЕ
МАМЛЕКЕТТИН
КИЙЛИГИШҮҮСҮНҮН
КЕСЕПЕТТЕРИ

• булар, Жарандык кодекс жана Кыргыз Республикасынын башка мыйзамдары тыюу салган, укукка жатпаган аракеттерден болуп саналат;

• проблеманын мамлекет тарабынан чечилиши, банк тутумунун жана микрофинансы секторунун бардык кредиттеринин кайтарылбай калышы үчүн негиз болушу мүмкүн;

• банктардын ресурсу кыскарат же таптакыр жок болот, анткени аманатчылар банктарга өз каражаттарын ишенип бербей калышы мүмкүн;

• банк тутумуна жана микрофинансы секторуна чет өлкөдөн, ошондой эле ичтен инвестициялар кайтарылбай калып, ушунун өзү Кыргызстандын өлкөлүк тобокелдигинин өсүшүнө түрткү берет.

Өлкөнүн ыргактуу өнүгүшү үчүн реалдуу сектордун финансылык ресурстарга болгон керектөөсүн толук канааттандыра алган, туруктуу иштеген банк системасы керек. Бул үчүн ыңгайлуу шарттарды түзүү биринчи кезекте, саясий туруктуулукту камсыз кылып, экономикалык өсүшкө жетишип, инфляциянын алгылыктуу чекте болушуна жетишүү зарыл.

Даярдаган
Абдимухтар АБИЛОВ